

Ігор Срібняк,

Київський університет імені Бориса Грінченка

**«ПОЧУТТЯ ВЕЛИКОГО ОBOB'ЯЗКУ, ПОКЛАДЕНОМУ НА
ГЕНЕРАЛЬНИЙ ШТАБ БАТЬКІВЩИНОЮ...»: ЗАСНУВАННЯ
ТА ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНИХ КУРСІВ ШТАБНИХ СТАРШИН
У ТАБОРІ КАЛІШ (ПОЛЬЩА) у 1921-1924 рр.**

Одним з пріоритетних напрямком діяльності Державного Центру УНР в екзилі протягом 1921 р. стало впровадження військового навчання, при чому головна увага приділялася фаховій освіті українського старшинства. Практичного здійснення цього вимагали невідкладні потреби військового будівництва армії, бо через майже безперервні бої на протязі останніх двох років, її старшинський корпус не мав слушної нагоди для підвищення свого фахового рівня. Армія відчувала велику нестачу досвідчених штабних працівників.

Разом з тим, Уряд і Армія УНР вважали своє перебування в Польщі тимчасовим й нетривалим періодом перед своїм поверненням в Україну та готувались до майбутнього розгорнення там нових частин та з'єднань, що у свою чергу вимагало великої кількості старшин всіх родів зброї, і особливо – штабних, зусиллями яких це й мало бути здійснене. Відтак період інтернування Військ УНР у таборах мав бути використаний для реалізації цілого комплексу заходів, і зокрема для заснування авторитетного військового закладу, покликаного забезпечити належний рівень підготовки старшин генерального штабу.

Тому вже у лютому 1921 р. Вища Військова Рада (ВВР) Армії УНР під головуванням генштабу генерал-поручника М.Юнакова запропонувала розпочати підготовку майбутніх слухачів до Військової академії при Генеральному штабі. Випускники цього закладу, після закінчення визначеного терміну навчання мали б зайняти відповідальні посади в оперативних штабах Армії УНР. Проте хронічна нестача коштів у Державній скарбниці, яку відчували всі державні і військові установи УНР, примусила тимчасово обмежитися організацією підготовчого (для вступу до Академії) військового закладу. Керувати роботою «Скорочених курсів по підготовці штабових старшин до праці в оперативних штабах Армії УНР» було доручено одному з найдосвідченіших військових фахівців Армії УНР – генштабу генерал-поручнику С.Дядюше, який у своїй діяльності мав безпосередньо підлягати начальникові Генерального штабу Армії УНР.

Курси розпочали свою діяльність 21 листопада 1921 р. згідно до розробленого плану тижневих розкладів занять. Загальна невелика сума асигнованих на потреби Курсів коштів, з яких більша частина пішла на влаштування учбових приміщень, унеможливила придбати все необхідне для проведення лекцій. Головне – не вистачало підручників, якими були забезпечені тільки викладачі. Слід зазначити, що з деяких дисциплін (техніка штабної служби, адміністрація) взагалі були відсутні будь-які видання. Внаслідок цього лекторам доводилося складати у цих випадках курси лекцій на ґрунті власних фахових знань та досвіду, використовуючи матеріали з

польських і французьких періодичних видань. У свою чергу слухачі, не маючи підручників, були змушені вести докладні конспекти з курсів, які викладалися старшинами і генералами Генерального штабу Армії УНР. Одночасно старшини мали готуватись до занять з штабної гри та захищати власні реферати. Все це, разом з несприятливими для навчання умовами таборового життя, ускладнювало ведення навчального процесу, але не знижувало загального рівня знань, що здобували старшини.

Інтенсивна і напружена праця лекторів та слухачів Курсів безупинно продовжувалася до початку березня 1922 р., коли були вичерпані останні кошти. Повна відсутність будь-яких фінансових засобів у Державній скарбниці призвела до тимчасового припинення лекційних викладів, але заняття з штабної гри та обговорення рефератів тривали. Ця вимушена перерва у навчанні принципово не перешкодила учбовому процесу, а навпаки – дала можливість упорядкувати досягнуте. Провід Курсів планував також на початку березня відкрити другий клас, але відсутність необхідної кількості слухачів, а головне – брак коштів, завадили це зробити. Перерва у студіях була нетривалою (з 6 по 20 березня) і після відносної стабілізації фінансового становища Уряду УНР, навчання було поновлене.

20 травня 1922 р. теоретичний і практичний курс було закінчено, а через два дні почалися випускні іспити, які тривали протягом місяця. Після місячної відпустки всі випускники Курсів були відряджені у розпорядження начальника Генерального штабу для призначення на вакантні посади в оперативних та дивізійних штабах Армії УНР. Досить ґрунтовна загальна і спеціальна військова освіта (старшини прослухали курси з стратегії і тактики, техніки штабної служби, фортифікації і топографії, адміністрації і статистики, воєнної історії і законодавства, історії та географії України, кінноти і артилерії, українського правопису і польської мови) дозволила Генеральному штабу Армії УНР рекомендувати 15 найкращих випускників Скорочених курсів для проходження однорічного курсу навчання у Вищій військовій школі Польщі.

У кінці січня 1923 р. «Скорочені курси по підготовці штабових старшин до праці в оперативних штабах Армії УНР» були реорганізовані в «Академічні курси при Генеральному Штабі Військ УНР», тобто фактично започатковано підготовче відділення до вступу до майбутньої Військової академії Генерального штабу Армії УНР (яка могла повноцінно функціонувати тільки після відновлення в Україні влади Уряду УНР). Первісний склад їх слухачів становив 34 старшини зі складу майже всіх дивізій Армії УНР.

Скорочені, а потім і Академічні курси підготовки штабних старшин, діяльність яких припинилася тільки з повною ліквідацією таборів інтернованих влітку 1924 р., гідно виконали своє вкрай непросте і важливе завдання підготовки фахових старшин Генерального штабу Армії УНР. Освіта, здобута слухачами на Курсах, дала можливість деяким старшинам продовжити своє навчання у спеціалізованих військових закладах Польщі та деяких інших європейських країн. Більшість випускників, посівши відповідальні посади в штабах частин та з'єднань інтернованої Армії УНР, доклали всіх зусиль для згуртування українського вояцтва та збереження його таборових та ветеранських осередків.